

Kuinka perhesukupolvien välistä apua perustellaan? Suurten ikäluokkien iäkkäille vanhemmilleen ja aikuisille lapsilleen antama apu teemahaastattelujen valossa*

Hans Hämäläinen

Helsingin yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos

Artikkelissa tarkastellaan suurten ikäluokkien omille iäkkäille vanhemmilleen sekä aikuisille lapsilleen antamaa apua. Tutkimuskohteena ovat henkilöt, joilla on ainakin toinen vanhemmista elossa sekä vähintään yksi aikuinen lapsi. Artikkelissa kysytään: Millaista apua suurten ikäluokkien haastateltavat antavat vanhemmilleen ja lapsilleen? Miten suurten ikäluokkien haastateltavat perustelevat vanhemmilleen ja lapsilleen antamaansa apua? Aineistona käytetään Sukupolvien ketju -hankkeessa suurten ikäluokkien edustajille tehtyjä teemahaastatteluita (n=22) ja analyysissä sovelletaan temaattista analyysiä. Haastateltavat ovat auttaneet lapsiaan ja vanhempiaan usein eri tavoin. Vastaajat myös kertovat antaneensa vanhemmilleen ja lapsilleen sisällöllisesti erilaista apua. Haastattelujen perusteella erot avun muodoissa liittyvät autettavien keskenään erilaisiin elämänvaiheisiin. Selkein esimerkki on alaspäin annetun avun osalta haastateltavien mainitsema lastenlasten hoivaaminen. Vastaajat perustelevat vanhempien auttamista heidän avun tarpeillaan. Aikuisten lasten auttamisen perusteluissa taas korostuu lasten avun tarpeiden lisäksi vanhempien halu tukea aktiivisesti lapsiaan. Tutkimus tarjoaa uutta tietoa perheenjäsenille annetun avun sisällöistä ja perusteluista täydentäen näin aiempien tilastollisten tutkimusten antamaa kuvaa aiheesta.

Johdanto

Hyvinvointivaltiolliset palvelut ja tulonsiirrot vähentävät ihmisten välitöntä riippuvuutta läheisten antamasta epävirallisesta avusta. Ihmisillä on kuitenkin taipumus tukea lähisukulaisiaan (Hamilton 1964; Hughes 1988) ja perhesukupolvien välillä esiintyykin runsaasti apua myös niissä maissa, joissa julkinen sektori on ottanut vastuulleen aikaisemmin perheelle kuuluneita velvollisuuksia (esim. Attias-Donfut ym. 2005; Albertini ym. 2007; Brandt 2013). Tässä tutkimuksessa tarkastelen perhesukupolvien välistä

auttamista Suomessa ja keskityn tutkimaan niin kutsuttuja välisukupolven henkilöitä, joilla on mahdollisuus auttaa sekä vanhempiaan että lapsiaan. Välisukupolven asemassa olevat saattavat olla kahden avun tarpeen välissä, jolloin heihin voi kohdistua huomattavaa auttamispainetta (Miller 1981; Nichols ja Junk 1997; Chisholm 1999).

Suomessa vuosina 1945–1950 syntyneet suuret ikäluokat ovat perhesukupolvien välisen auttamisen kannalta kiinnostavassa elämänvaiheessa. Mikäli heillä on vanhempia elossa, ovat nämä hyvin iäkkäitä, joten he saattavat tarvita runsaasti apua. Vastaavasti suur-

* Artikkelissa käytetään Sukupolvien ketju -hankkeen aineistoja. Hanketta on rahoittanut Suomen Akatemia (nro. 250620). Tekijä on saanut rahoitusta artikkelin kirjoittamiseen myös Alli Paasikiven Säätiöltä.

ten ikäluokkien lapset ovat pääsääntöisesti nuoria aikuisia, joiden kohdalla esimerkiksi omien lasten saaminen ja vakiintumaton asema työmarkkinoilla voivat lisätä tarvetta vanhempien tuelle (Jokinen 2014; Majamaa 2015). Suurten ikäluokkien edustajat taas ovat itse valtaosin jo eläkkeellä, mutta terveydeltään ja toimintakyvyltään he ovat edelleen usein hyväkuntoisia (Danielsbacka ym. 2013), joten heillä voi olla hyvät edellytykset tarjota apua läheisilleen.

Aiemmin suomalaisten suurten ikäluokkien vanhemmilleen ja lapsilleen antamaa apua on tutkittu edustavilla kyselyaineistoilla, joiden perusteella tiedämme auttamisen määrällisestä jakautumisesta ja auttamiseen yhteydessä olevista tekijöistä (Haavio-Mannila ym. 2009; Hämäläinen ja Tanskanen 2010; Danielsbacka ym. 2013; Hämäläinen ja Tanskanen 2014; Hämäläinen 2015). Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kuitenkin sellaisia seikkoja, jotka ovat jääneet pimentoon tilastollisissa tutkimuksissa. Tutkin haastatteluaineiston avulla auttamisen muotoja ja sitä, miten perheenjäsenille annettavaa apua perustellaan. Keskityn tutkimuksessa välisukupolven antamaan apuun ja tutkimuskohteena ovat ne suurten ikäluokkien henkilöt, joilla on ainakin toinen vanhemmista elossa sekä vähintään yksi täysi-ikäinen lapsi.

Perhesukupolvien välinen apu

Aiemmissä tutkimuksissa on käytetty termejä ”voileipäsukupolvi” ja ”sandwich-sukupolvi” (*sandwich generation*), joilla viitataan tilanteeseen, jossa keskimäinen sukupolvi antaa apua sekä vanhemmalle että nuoremalle polvelle (esim. Nichols ja Junk 1997; Chisholm 1999). Sandwich-asetelma kiinnittyy usein ongelmalähtöiseen näkökulmaan, jossa keskimäisen sukupolven oletetaan olevan kahdesta suunnasta (vanhempiansa ja lastensa) tulevien avun tarpeiden puristuksessa (Miller 1981; Pierret 2006). Aihetta koskevista tutkimuksista kohdejoukko onkin usein rajattu välisukupolven edustajiin – ja usein naisiin – jotka antavat apua iäkkäille vanhemmilleen sekä tukevat edelleen omia lapsiaan (esim. Grundy ja Henretta 2006; Künemund 2006). Tässä tutkimuksessa kohdejoukko on kuitenkin rajattu ainoastaan siten, että tutkittavat henkilöt lukeutuvat välisukupolveen eli heillä on ainakin toinen vanhemmista elossa ja vähintään yksi lapsi.

Välisukupolveen kuuluvilla henkilöillä on kaksi toisistaan poikkeavaa roolia: he ovat sekä vanhempia omille lapsilleen että aikuisia lapsia vanhemmilleen. Perhesosiologian piirissä on puhuttu erisuuruista panoksista perhesukupolvien välillä (*intergenerational stake*), millä on viitattu siihen, että vanhempien oletetaan olevan sitoutuneempia lapsiinsa kuin lasten vanhempiinsa (Bengtson ja Kuypers 1971; Giarusso ym. 2004). Näkökulman mukaan vanhemmat pyrkivät pitämään läheiset suhteet lapsiinsa, koska he haluavat ylläpitää esimerkiksi tapojen ja oman kulttuurin jatkuvuutta tulevaisuudessa. Sen sijaan lasten katsotaan tähtäävän omaehtoisuuteen sekä vanhemmista irrottautumiseen ja heidän perhesuhteiden jatkuvuuteen tähtäävät intressinsä kohdistuvat vanhempien sijasta omiin lapsiin (Hoff 2007; Birditt ym. 2012; Birditt ym. 2015). Vanhemmilla ja lapsilla on siis ”erisuuruiset panokset” keskinäisissä suhteissaan, mikä voi vaikuttaa siihen auttavatko sandwich-sukupolven kuuluvat vanhempiaan vai lapsiaan.

Sijoittuminen perhesukupolvien ketjussa ei ole kuitenkaan ainoa auttamispäätöksiin liittyvä tekijä. Perhesukupolvien välistä tukea on tarkasteltu solidarisuuden näkökulmasta ja esitetty, että vanhempien sekä lasten välinen apu kiinnittyy auttamismahdollisuuksiin ja avun tarpeisiin (Szydlik 2012). Tämän näkökulman mukaan apua saavat luultavammin sitä tarvitsevat ja vastaavasti antavat ne, joilla on mahdollisuus auttaa (Szydlik 2008). Useat eurooppalaisiin kyselyaineistoihin perustuvat tutkimukset ovat antaneet oletukselle tukea, sillä niiden mukaan läheisten auttaminen on yhteydessä auttamismahdollisuuksiin ja avun tarpeisiin. Esimerkiksi lyhyt asuinetäisyys ja hyvät taloudelliset tai ajalliset resurssit ovat positiivisesti yhteydessä avun antamiseen. Vastaavasti avun tarpeet – kuten heikko terveydentila tai huono taloudellinen tilanne – ovat positiivisesti yhteydessä saatuun tukeen. (Esim. Bonsang 2007; Fokkema ym. 2008; Deindl ja Brandt 2011; Brandt 2013.)

Edellä esitetyt oletukset ovat saaneet tukea myös suomalaisilla postikyselyaineistoilla tehdyistä tutkimuksista. Suomessa suurten ikäluokkien edustajat antavat runsaasti perhesukupolvien välistä apua (Haavio-Mannila ym. 2009; Danielsbacka ym. 2013), mutta tuki ei jakaudu tasapuolisesti vanhempien ja lasten välillä. Välisukupolven asemassa olevien suurten ikäluokkien edustajien antama apu painottuu enemmän heidän aikuisten lastensa kuin vanhem-

piensa suuntaan (Hämäläinen ja Tanskanen 2010; Hämäläinen ja Tanskanen 2014). On myös havaittu, että avun tarpeet ovat yhteydessä suurten ikäluokkien vanhemmilleen ja aikuisille lapsilleen antamaan apuun (Hämäläinen ja Tanskanen 2010; Hämäläinen 2015). Esimerkiksi iäkkäämmille ja terveydeltään heikkokuntoisiksi arvioituille vanhemmille annetaan todennäköisemmin apua kuin nuoremmille ja parempi kuntoisille. Vastaavasti suuret ikäluokat antavat todennäköisemmin apua esimerkiksi lapsista nuoremmille – jotka usein tarvitsevat varttuneempia enemmän tukea – ja toisaalta niille, joilla on jo omia pieniä lapsia. Sen sijaan auttamismahdollisuudet ovat tilastollisesti yhteydessä lähinnä aikuisten lasten tukemiseen. Auttamista rajoittava asuinetäisyys on kyllä negatiivisesti yhteydessä molempien sukupolvien tukemiseen, mutta paremmat auttamismahdollisuudet ennustavat etenkin aikuisten lasten yleisempää tukeamista. Esimerkiksi eläkkeellä olevat suurten ikäluokkien edustajat antavat aikaa vaativaa tukea todennäköisemmin aikuisille lapsilleen kuin työelämässä olevat, mutta vastaavaa tilastollista yhteyttä ei ollut nähtävissä iäkkäille vanhemmille annetussa avussa. (Hämäläinen 2015.)

Tutkimuskysymykset

Aiempien kansallisesti edustaviin kyselyaineistoihin pohjautuvien tutkimusten perusteella tiedetään, että suomalaiset suurten ikäluokkien edustajat auttavat runsaasti sekä vanhempiaan että lapsiaan (Hämäläinen ja Tanskanen 2010; Danielsbacka ym. 2013; Hämäläinen ja Tanskanen 2014). Kyselyaineistoissa auttamista kuvaavat muuttujat (taloudellinen tuki, käytännön apu, hoiva-apu ja lastenhoitoapu) ovat kuitenkin karkeita mittareita, jotka eivät kerro kovinkaan täsmällisesti siitä millaista apua suuret ikäluokat läheisilleen antavat. Kyselytutkimusten mukaan suurten ikäluokkien edustajat antavat myös enemmän apua aikuisille lapsilleen kuin vanhemmilleen, ja iäkkäille vanhemmille annettu apu liittyy autettavien avun tarpeisiin, kun taas aikuisten lasten auttaminen liittyy sekä suurten ikäluokkien edustajien auttamismahdollisuuksiin että heidän lastensa avun tarpeisiin (Hämäläinen ja Tanskanen 2010; Hämäläinen ja Tanskanen 2014; Hämäläinen 2015). Kyselytutkimusten antama kuva on kuitenkin rajoittunut, koska nii-

den perusteella ei tiedetä sitä, miten suurten ikäluokkien edustajat perustelevat omaa auttamiskäyttäytymistään. Tässä tutkimuksessa hyödynnän teemahaastatteluaineistoa ja tarkastelen välisukupolven asemassa olevien henkilöiden vanhemmilleen ja lapsilleen antamaa apua. Kysyn:

1) Millaista apua suurten ikäluokkien haastateltavat antavat vanhemmilleen ja lapsilleen?

2) Miten suurten ikäluokkien haastateltavat perustelevat vanhemmilleen ja lapsilleen antamaansa apua?

Aineisto ja menetelmät

Tutkimus on osa Sukupolvien ketju -tutkimushanketta, jossa on selvitetty suomalaisten suurten ikäluokkien ja heidän vanhempiansa sekä lastensa auttamissuhteita ja vuorovaikutusta. Hankkeessa on toteutettu kaksi postikyselyä vuosina 2007 ja 2012, joiden yhteydessä (vuosina 2007–2008, 2011 ja 2014) tehtiin myös teemahaastatteluja suurten ikäluokkien edustajille. Teemahaastattelut ovat puolistrukturoituja ja niissä on tiedusteltu vastaajan läheissuhteista, sukulaisten välisestä vuorovaikutuksesta sekä saadusta ja annetusta avusta. Yhteensä teemahaastatteluja on tehty suurten ikäluokkien edustajille 52. Analyysiin olen poiminut ne teemahaastattelut, joissa suurten ikäluokkien vastaajalla on ainakin toinen vanhemmista elossa ja vähintään yksi aikuinen lapsi. Näitä haastatteluja on yhteensä 22 kappaletta, joista 13 on tehty vuosina 2007–2008, neljä vuonna 2011 ja viisi vuonna 2014.

Liitetaulukossa 1 olen esittänyt aineiston taustatiedot vastaajittain, mutta haastateltujen anonymiteetin turvaamiseksi osa taustatiedoista on ryhmitelty laajempiin luokkiin. Aineiston sukupuolijakauma on melko tasainen: 10 naista ja 12 miestä. Valtaosa haastatelluista oli haastattelun toteutuksen aikaan jo eläkkeellä, neljä heistä oli osa-aikaeläkkeellä ja viisi oli edelleen työelämässä (kolmen haastateltavan työtillannetta ei tiedetä). Suurin osa haastateltavista oli parisuhteessa ja vain kaksi eli ilman kumppania. Haastattelujen aikaan ainoastaan kahden vastaajan kohdalla molemmat omat vanhemmat olivat edelleen elossa, kolmen osalta elossa oleva vanhempi oli isä ja muiden kohdalla äiti. Omia aikuisia lapsia seuratun aineiston vastaajilla oli yhdestä kolmeen ja yhtä haas-

tateltavaa lukuun ottamatta kaikilla oli myös lapsenlapsia. Lisäksi valtaosalla vastaajista oli myös yksi tai useampia sisaruksia ja vain kolme haastateltua olivat vanhempiansa ainoita lapsia. Maantieteellisesti vastaajat hajautuivat ympäri Manner-Suomea, mutta painoutuivat pääkaupunkiseudulle. Haastattelujen kesto vaihteli 30 minuutista reiluun 2 tuntiin (keskimäärin 75 minuuttia).

Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut siitä milaista apua suuret ikäluokat antavat vanhemmilleen sekä lapsilleen ja miten he perustelevat avun antamista. Aineiston analyysissä sovelsin temaattista analyysiä (esim. Braun ja Clarke 2006). Lähdin liikkeelle analyysissä poimimalla teemahaastatteluista kaikki avun antamista käsittelevät kohdat ja merkitsin ne avun kohteen (vanhemmat tai lapset) mukaan. Tämän jälkeen jaottelin auttamista kuvaavat kohdat vielä karkeasti auttamisen sisällön perusteella käytännön apuun, hoiva-apuun, lastenhoitoapuun ja taloudelliseen tukeen. Aineiston 22 haastatellusta vanhempiaan on auttanut 16 henkilöä (joista 15 on auttanut myös lapsiaan). Käytännön apua on antanut näistä kaikki. Hoiva-apua ja taloudellista tukea on antanut kaksi haastateltavista. Vastaavasti 21 haastateltavaa kertoo auttaneensa omia lapsiaan (joista 15 on auttanut myös vanhempiaan): 20 on antanut lastenhoitoon liittyvää apua, 13 käytännön apua ja 10 taloudellista tukea. Näiden auttamistapahtumien poimimisen jälkeen, tarkastelin aineistolähtöisesti vanhempien ja lasten kohdalla erikseen millaista hoiva-, lastenhoito- ja käytännön apua sekä taloudellista tukea haastateltavat ovat antaneet sekä sitä, miten suuriin ikäluokkiin kuuluvat haastateltavat perustelevat antamaansa apua.

Olen jakanut tulosten esittelyn kahteen osaan. Ensin käsittelen avun antamista iäkkäille vanhemmille ja sen jälkeen aikuisten lasten auttamista. Molemmat luvut etenevät siten, että aluksi tarkastelen millaista apua haastateltavat ovat antaneet ja seuraavassa alaluvussa käsittelen haastateltavien esittämiä perusteluita avun antamiselle. Tulosluvuissa esitetyissä aineistokatkelmista olen korjannut litteroinneista kirjoitusvirheet ja poistanut toistot, kuten että- tai jäsanojen toistamisen. Hakasulut ja niiden sisässä olevat kolme pistettä [...] tarkoittavat lainauksen lyhentämistä eli välistä on poistettu sana tai lause. Lisäksi olen merkinnyt hakasulkeiden sisään tarvittaessa täsmennyksiä, kuten esimerkiksi [äiti] tarkentamaan sitä,

että haastateltava puhuu äidistään, mikäli se ei muutoin ilmene lainauksesta.

Iäkkäille vanhemmille annettu apu

Apua arjen rutiineissa

Suuriin ikäluokkiin kuuluvien haastateltavien vanhemmat ovat jo hyvin iäkkäitä, noin 80–90-vuotiaita, joten heidän toimintakykynsä on verraten heikentynyt. Valtaosa haastateltujen vanhemmista asuu edelleen omassa kodissaan, joten ulkopuolista apua edellyttäviä tehtäviä voi olla useita. Lisäksi kahta tapausta lukuun ottamatta vain toinen vanhempi on enää elossa, joten apua tarvitsevilla vanhemmilla ei ole mahdollisuutta saada tukea puolisoiltaan. Haastatteluissa iäkkäille vanhemmille annettu tuki keskittyykin arkisissa askareissa avustamiseen. Aineistossa vanhemmille annettu käytännön apu on auttamista erilaisissa kotitöissä, kuten siivoamisessa, pyykkäämisessä, ikkunoiden pesemisessä, petivaatteiden vaihdossa sekä pihätöissä. Lisäksi käytännön apu sisältää aineistossa myös vanhempien asioiden hoitamista ja kuljettamista esimerkiksi kauppaan, pankkiasioille ja lääkäriin sekä muihin palveluihin.

Keskiviikkosin tai joka kahen viikon välein mä käyn [äidillä] siivoomas. Tai sit siivotaan molemmat yhes riippuu mikä nyt tilanne on. Joka perjantai käydään kaupassa ainaki et saadaan ne isommat ostokset tuottuu et ei hänen tarvi kantaa sitte niitä. [...] Siin on se samal reissul tosiaan se kampaaja. Hän käy joka viikko kampaajalla ja sit jalkaboitoo [...] ja pankkiasiat kerran kuussa. (H04, Mies)

Mä hoidan hänen [äidin] kaikki asiansa. Niinku juoksevat asiat, että hän on siellä [tuetussa asumispaikassa] se on niinku asunto ja sit siihen kuuluu tää yleinen hoito. (H18, mies)

Haastateltavien esiin nostama taloudellinen tuki liittyy myös iäkkäiden vanhempien arjen sujuvuuden ja omaehtoisuuden tukemiseen. Haastatteluissa vanhemmille annettu taloudellinen tuki sisältää menojen maksamista ja erilaisia pieniä hankintoja, mutta sen sijaan haastateltavat eivät kerro antaneensa rahaa vanhemman omaan käyttöön. Yksi naisvastaaja sanoo tu-

kevansa äitinsä asumista omassa kodissaan auttamalla häntä taloudellisesti vuokranmaksussa. Tässä taloudellinen tuki liittyy myös käytännön avun kanssa, sillä haastateltava on auttanut äitiään asunnon hankinnassa (H02, nainen). Toinen suurten ikäluokkien mies on puolestaan ostanut palvelutalossa asuvalle äidilleen tämän tarvitsemia toimintakykyä tukevia apuvälineitä.

Mä oon ostanut hänelle näitä kuulolaitteita just kaimakennäköisiä. Niin sit mä oon ostanut hänelle puhelimien sellasia vahvistimia. Ja sitten mä olen hankkinut hänelle, tällä hetkellä semmosen kannettavan kuulolaitteen. Et näitä kuulolaitteitakin on melkeen ämpärillinen siellä nyt. (H18, mies)

Kahden vastaajan kohdalla vanhempien terveydentila on jo sen verran heikko, että he tarvitsevat hoiva-apua jokapäiväisessä elämässään. Vanhemmille annetun hoiva-avun osalta vastaajat mainitsevat henkilökohtaisen huolenpidon, auttamisen peseytymisessä ja siistiytymisessä sekä pukeutumisessa. Haastatteluissa ilmenee myös se, että hoiva-apu on intensiivistä ja iäkkäästä vanhemmasta huolehtiminen on aikaa vaativaa. Yksi naishaastateltava kertoo, että hänen hoivalaitoksessa asuva muistisairas äitinsä tulee viikonloppuisin hänen luokseen ja hän huolehtii tällöin äitinsä huolenpidosta kokoaikaisesti (H09). Toisessa tapauksessa itse eläkkeellä oleva nainen sanoo hoitavansa edelleen omassa kodissaan asuvaa äitiään lähes päivittäin. Haastateltava kertoo, että hoiva-apua tarvitsevan vanhemman tukeminen on hyvin kokonaisvaltaista ja sen yhteyteen liittyy myös auttamista monissa käytännön tehtävissä, kuten pyykinpesussa ja muissa kotitöissä.

Semmosta puhtaudesta huolehtimista eli mä käyn pesemässä hänen hiuksensa, laitan paplarit päähän. Ja sitten hän nyt sillain pystyy, kun hän käy suihkussa, niin hän pesee kyllä ittensä ja pesee hiuksensa, mutta sitten muulloin mä pesen hänen hiukset. Ja vaihdan hänen alusvaatteet ja puen häntä, jos läbetään jonkin, täytyy pukea ja mitä siinä on. Siinä on kodin hoidollisia tehtäviä sitten, pyykinpesua, petivaatteiden tuuletusta ja vaihtamista, siivoamista. [...] Mä oon siellä aina 3–4 tuntia. Ja teen koko ajan melkein hommia. (H14, nainen)

Reagoimista avun tarpeisiin

Suurten ikäluokkien haastateltavat perustelevat iäkkäiden vanhempien auttamista näiden avun tarpeella. Haastateltavien mukaan vanhempien avun tarpeet kumpuavat ennen kaikkea heidän heikentyneestä toimintakyvystään ja terveydentilastaan. Omassa kodissaan asuvien vanhempien avuntarpeet ovat myös sikäli pysyviä, että heidän toimintakykynsä ei luultavasti enää parane. Toisaalta asumistilanteen muutos, kuten muuttaminen omakotitalosta palvelutaloon tai esimerkiksi vähemmän kotitöitä edellyttävään kerrostaloasuntoon saattaa vähentää avuntarvetta.

Ja silleen on tietysti, koska [äiti] nyt on ton ikäinen, niin sitä odottaa, että jossain vaiheessa tulee tilanne, jolloin häntä pitää auttaa enempi. Tarjoon apua silloin, kun apua tarvitaan. (H16, nainen)

Mun äitini pärjääkin hyvin, et hän ei sillä tavalla [tarvitse apua]... Et silloin kun hän asu omakotitalossa, kyl siel [oli] semmosta ikkunanpesua ja tällästä. (H10, nainen)

Vanhempien tukeminen hajautuu aineistossa myös vastaajien sisarusten – eli iäkkäiden vanhempien lasten – kesken. Haastatteluissa kerrotaan, että vanhempien tarvitsemaa apua on jaettu ajallisesti ja tehtävittäin, jolloin tarve yksittäisen tahon antamalle avulle on pienempi. Toisaalta kaikilla ei kuitenkaan ole sisaruksia, jolloin paine vanhempien auttamisesta voi kasautua vain yhden henkilön hoidettavaksi. Kolmella haastatelluista ei ole sisaruksia ja näistä kahden vastaajan kohdalla esiintyy runsaasti vanhemmalle annettua apua. Yhdessä tapauksessa (H04) äiti on vielä verraten hyväkuntoinen, eikä tarvitse hoiva-apua lapseltaan, mutta sen sijaan käytännön asioissa hänen poikansa auttaa häntä paljon. Toisessa tapauksessa (H14) äidin terveys on heikko ja haastateltava perusteleeikin antamaansa apua sillä, että äiti tarvitsee paljon apua, eikä hänellä ole sisaruksia, jotka voisivat osallistua auttamiseen.

[Äitillä] on hyvä siin mieles et meit on [monta] lasta et jokasel lapsel on omat tehtävät. Mä oon aina semmonen lääkärivastaaja ja stokmannille viejä. Mun yks veli vie joka perjantai kauppaan. (H02, nainen)

Mä oon ainoo, ei oo sisaruksia. Ja kun ei oo ketään, niin mä toisaalta koen, että se on mun velvollisuus. Sit kun äiti on vanha ja sairas, niin se on mun velvollisuus auttaa nyt sitä, kun se tarvii apua. (H14, nainen)

Asuinetäisyys saattaa rajoittaa mahdollisuuksia vastata vanhempien avuntarpeisiin, sillä hoiva- ja käytännön apu vaativat yleensä fyysistä läsnäoloa. Osa vastaajista tuokin esiin sen, että auttaisi mielellään enemmän, mutta pitkä maantieteellinen välimatka on esteenä. Lisäksi haastateltujen perusteluissa ilmenee, että iäkkäiden vanhempien auttamista saattaa vähentää myös heidän haluttomuutensa ottaa apua vastaan. Kolme haastateltavaa (H05, H07, H16) kertoo, etteivät vanhemmat halua olla vaivaksi, vaan pyrkivät pärjäämään mahdollisimman paljon ilman apua. Toisaalta joissain tapauksissa apua perustellaan myös sillä, että vanhemmat toivovat mieluummin apua juuri lapsiltaan.

Äiti on yhä edelleen sillä lailla, että siis hän halua toimia itse. [...]Niin kauan kuin minä ite pystyn, niin mä päätän omista asioista'. (H16, nainen)

Mut [äiti] on vähän sen tyylinen, että hänellä ois varaa ajaa vaikka taksilla. Mut hää haluaa, että monta kertaa jos on vaikka terveyskeskukseen menoa, niin äiti haluaa meidät. (H08, nainen)

Vaikka suurten ikäluokkien haastateltavat kertovat auttavansa vanhempiaan näiden tarpeiden mukaan, niin perusteluissa nousee esiin myös auttamisen rajat sen suhteen kuinka paljon haastateltavat ovat valmiita panostamaan vanhempiensa tukemiseen. Yleisesti ottaen haastattelussa piirtyy esiin valmius tukea omia vanhempiaan ja satunnainen tai kohtuullisessa määrin toistuva arkinen auttaminen katsotaan mielekkääksi. Sen sijaan tiivistä sitoutumista iäkkäiden vanhempien jatkuvaan huolenpitoon ei katsota velvollisuudeksi ja se koetaan pääsääntöisesti enemmänkin epämieluisaksi.

Jos se [isä] nyt tarvis joka päivä niiku jonkun avun, nii kyl mä nyt olisin sitä mieltä, että joku kodinhoitaja voi käydä, ku eihän me nyt pystytä niiku siellä sit joka päivä käymään. [...]Minä melkein just pystyisin mut en mä tiedä haluisiks mä. (H05, mies)

Tällästä siivousapua, niin me ollaan [siskon kanssa] sovittu, että hän voi sitä ottaa [siivouspalveluna], et me ei ruveta sillä tavalla käymään jatkuvasti, koska siitä tulee äkkiä sellanen, että pitäs käydä yhtä mitään. Ja sitten, koska on kuitenkin varaa ottaa ja ollaan sitä mieltä, että yhteiskunnalla on just niitä palveluita sen takia, että niitä käytetään. [...] [Annetaan apua] ihan tälläsiin käytännönjuttuihin, mitä nyt tarvii hoitaa asioita. (H10, nainen)

Niin olisi se täyspäiväinen hoitaminen aika iso asia. Kyllä siinä ehkä menee se yhteiskunnan jonkun näkönen vastaan tulemisen raja. (H11, mies)

Edellä esitetyissä perusteluissa haastateltavat katsovat, ettei vanhempien kokoaikainen auttaminen ole heidän vastuullaan. Aineistosta löytyy kuitenkin muutama haastateltu (H04, H14, H18), jotka ovat sitoutuneet vanhempien tukemiseen varsin vahvasti ja käyttävät heidän auttamiseensa paljon aikaa. Näistä kahden haastattelun yhteydessä auttamista perustellaan perhehistorialla: molemmissa tapauksissa välit vanhempiin ovat hyvät ja haastateltavat kertovat, että he ovat aikoinaan saaneet vanhemmiltaan paljon tukea ja auttavat nyt vuorostaan vanhempiaan.

Kun mä oon joskus tarvinnu apua nuorena ja mulla on ollu vaikeeta [...] niin mä oon saanu silloin äidiltäni apua. Niin mulla on jotenkin tämmönen tuolla sisälläni, että nyt on mun vuoro. Onko se sitten velvollisuutta, tai mitä se on. Mutta sitten on taas toinen se, että kyllähän mä nyt haluan auttaa. (H14, nainen)

Mää jelpaan [äitiä] kaikenlaisissa asioissa ja vastaavasti kun mulla oli lapset pieniä hän auttoi silloin meitä. Ja sitten kun me rakennettiin talo niin mun faija auttoi sitten vastaavasti. (H18, mies)

Perhehistorialla saattaa kuitenkin olla myös edellisiin verrattuna päinvastainen vaikutus halukkuuteen tukea iäkkäitä vanhempiaan ja se voi toimia myös perusteluna sille, ettei auta vanhempiaan lainkaan. Yksi mieshaastateltava kertoo, että hänen suhteensa isään katkesi jo vuosikautia sitten sen tähden, että isä suosi hänen siskoaan taloudellisesti. Haastateltava ei nykyisinkään pidä isäänsä lähes lainkaan yhteyttä, eikä näin ollen myöskään anna hänelle apua.

Miulta [on] mennyt välit meidän isään [...] tän rahomman takia. [...] Niin kauan [5–6 vuotta] kuin hää on tuolla kirkolla ollut hoijossa, niin mie en oo käynny siellä kuin yhen kerran. (H13, mies)

Vaikka valmius auttaa omaa vanhempaansa olisi vahva, saattaa iäkkään vanhemman avun tarpeet olla niin suuret, että auttaminen käy liian raskaaksi. Jo edelläkin siteerattu (H14) eläkkeellä oleva nainen, joka auttaa äitiään lähes päivittäin useita tunteja kerrallaan, kertoo yksin annetun hoiva-avun raskaudesta. Koska naisella ei ole sisaruksia ja äiti tarvitsee hoiva- ja käytännön apua päivittäin, niin myös oma elämä kärsii. Haastateltava ei pysty irtautumaan lainkaan auttamisesta, mikä on aiheuttanut voimien loppumisen. Lopulta haastateltava onnistui kuitenkin hankkimaan lisäapua kunnalta ja kodinhoitaja rupesi käymään arkipäivisin hänen äitinsä luona tunnin verran, mistä on haastateltavan mukaan ollut hänelle merkittävästi apua.

*Mä oon nyt kaks vuotta ollut eläkkeellä ja mä oon hoi-
tanut äitiä päivittäin. [...] Kun mulla ei ollut oike-
astaan lomaa eikä minkään näköstä taukoo. [...] Mulla rupes voimat väheneen ja mä rupesin sitä pu-
humaan, soitin sinne ja sanoin, että mä en tabo jak-
saa eikä oo lomaa ollut vuosiin. Mä sain sieltä sitten
apua, yhtäkkiä tuli niin kuin taivoaan lahja, että siellä
äidillä ruvettiin sitten käymään. [...] Tuntui iha-
nalta, kun tosiaan joku tuli vastaan, vaikka onkin
omasta äidistä kysymys ja haluan hoitaa häntä, mutta
kumminkin. (H14, nainen)*

Kun edellisessä tapauksessa julkiset palvelut näyttävät tukevan epävirallisen avun antamista, niin yhdessä haastattelussa hoivapalveluiden ja sukulaisavun rinnakkaiselo ilmenee puolestaan toisin päin. Palvelutalossa asuvalle äidilleen runsaasti käytännön apua antava mies perustelee antamaansa apua myös sillä, että hän ikään kuin täydentää äitinsä saamaa virallista apua.

*Kun noissa hoitolaitoksissakin se henkilökunta on mi-
nimimiehitys. Että helpompaa monta kertaa on sit-
ten se että mä otan ja menen ja hoidan sen pois sitten.
[...] Että sitten kun hänellä on huono olo niin hän
soittaa kyllä mulle ensin ennen kun se soittaa henki-
lökunnalle. Eli monta kertaa sitten mä soitan henki-
lökunnalle, että menkääs kattomaan nyt mikä mum-
molla on vikana. (H18, mies)*

Aikuisille lapsille annettu apu

Apua itsenäistymisessä ja perheen perustamisessa

Suurten ikäluokkien lapset ovat pääsääntöisesti nuoria aikuisia, joskin ikähaitari on varsin laaja ja aineistossa vastaajien aikuisten lasten iät vaihtelevat reilusta 20 vuodesta noin 40 ikävuoteen. Haastatteluisia kerrotaan, että auttaminen liittyy lasten itsenäistymiseen, kodin perustamiseen ja lastenlasten hoitamiseen. Haastateltavat kertovat antaneensa aikuisille lapsilleen erilaista käytännön apua, kuten muuttoapua, remontti- ja korjausapua sekä apua pihatöiden tekemisestä. Yksi äiti käy auttamassa poikaansa myös kodinhoitoon liittyvissä asioissa. Lisäksi eräs mies kertoo auttaneensa lapsiaan asiakirjojen kanssa ja hän on henkilösuhteidensa avulla auttanut lastaan esimerkiksi työpaikan saamisessa (H18).

*[Lapset ovat] just tämmösessä kodin perustamisvai-
heessa ja tämmösessä, niin [...] kaiken näköstä kor-
jaus- ja sellasta apua. Tytär asuu nyt omakotitalossa
ja [...] ollut vähän semmosta erilaista remonttihan-
maa, missä mä olen ollut ja vaimo myös, niin ollaan
oltu niitä hommia tekemässä. (H11, mies)*

*Sit me ollaan heillä [lapsen luona] kylässä ni kyl se
viikonloppusi on sit useempi tunti et syödään ja te-
hään ehkä ulkotöitä ja haravoointia jotai tällästä nyt
yksyllä. (H22, mies)*

*Niin sitten tätä mun vanhinta poikaa, kun siellä ei
sitä poikien äitiä enää ole, niin kyllä mä siellä käyn
joskus siivoomassa ja niitä kaappia oikomassa ja sillä
lailla auttamassa. Kun sekin tekee pitkiä päiviä vä-
lillä töitä ja on lapset ja on kissaa ja koiraa ja vaikka
mitä. (H12, nainen)*

Haastateltavat kertovat myös antaneensa taloudellista tukea lapsilleen. Taloudellinen tuki on haastateluisissa suoraa rahan antamista ja erilaisten suurempien hankintojen, kuten auton maksamista. Haastateluisissa ilmenee myös, että annettu taloudellinen tuki saatetaan ”unohtaa” mainita. Tällöin haastateltava voi ensin todeta, ettei anna rahallista apua lapselleen, vaikka myöhemmin hän kertoo antavansa suoraa tai välillistä taloudellista tukea.

Tyttärelle ostettiin auto. [...] Hän ei selviäis ollenkaan ellei olis auto ja ajokortti siinä työssä. (H20, mies)

En mä rahaakaa paljoo oo antanu [pojalle]. Et mä oon vissiin antanut pari tuhatta euroa, muistaakseni, kun heillä oli tiukka tilanne, mut muuten en oo rahallisesti antanut. (H21, nainen)

Haastateltavat kertovat antavansa lapsilleen myös lastenhoitoapua, jota kuvataan haastatteluissa hyvin monipuolisesti. Se sisältää lapsenlapsen hoivaamista, yhdessä oloa, leikkimistä ja harrastamista, riippuen siitä minkä ikäinen lapsenlapsi on. Lisäksi lastenlapsia kuljetetaan harrastuksiin ja heitä viedään maksulisiin tapahtumiin sekä otetaan mukaan ulkomaanlomalle.

No ne [lastenlapset] on niin pieniä vielä, et se nyt on vaan sitä yhdessäoloa. (H21, nainen)

Kyl me retkillä käydään varsinki kesäaikana [ja] sit uimassa käydään. [...] Jos mä oon heitä siellä hoitamassa [...] niin siinä on sitä puuhaa siis semmosta ruuanlaittoa ja sitte me leikitään [...] ja luetaan kirjoja. (H20, mies)

Nyt me mennään [lapsenlapsen] kaa Pariisiin. [...] Sit mä oon sit tietysti luvannu viedä loputkin lapset vuorollaan et sit varmaan mennään poikien kanssa kattomaan jotain Ajaxin matsia ja jotain. (H05, mies)

Halu auttaa aktiivisesti

Haastateltavat perustelevat aikuisille lapsilleen antamaansa apua myös avun tarpeilla. Esimerkiksi pienten lastenlasten kerrotaan merkitsevän jatkuvaa tai toistuvaa tarvetta lastenhoitoavulle. Vastaavasti itsenäistyminen ja kodin perustaminen taas tarkoittavat edellisessä luvussa kuvatulla tavalla satunnaisia tarpeita käytännön avulle ja taloudellisen tuelle. Avun tarpeiden lisäksi aikuisille lapsille annettua apua perustellaan myös auttajan omilla auttamismahdollisuuksilla. Haastateltavat kertovat antavansa tukea aikuisille lapsilleen aktiivisesti omien mahdollisuuksiensa mukaan ja myös ilman, että lapsilla olisi välttämättä suoranaista tarvetta avulle. Esimerkiksi eräs haastateltava perustelee taloudellisen tuen antamista lapsilleen siten, että hän parantaa lasten elintasoja ja

lisää heidän mahdollisuuksiaan toteuttaa itseään. Taloudellisen tuen antamista osa haastateltavista perustelee myös sillä, että näin he voivat auttaa lapsen itsenäisen elämän alkuun.

Ei sitä [taloudellista tukea] annettu sen tähden et he on tarvinnu apua siinä mielessä ettei heillä ois ollu leipää. [...] Heille on annettu sillä tavalla aika paljonkin et he on voinu nyt toteuttaa itteensä sit jonkun verran. (H02, nainen)

Jokainenhan vastaa tietysti ekonomiastaan itse. Pitää pyrkiäkin siihen mutta kyllä mä oon auttanu täs alkuvaiheessa aika paljon. (H19, mies)

[Ollaan] sponsoroitu veneet ja [...] ensimmäiset kämpät ja tällä tavalla, mutta tota nyt ei enää. Et kyllä me ollaan ne alkuun autettu. (H05, mies)

Avun antamisen perusteluissa halu auttaa aktiivisesti korostuu erityisesti lastenlapsiin liittyvissä asioissa ja haastateltavat tarjoavat tukea oma-aloitteisesti osin riippumatta avun tarpeista. Kuvaavaa onkin se, että lasten(lasten) auttamista ei välttämättä edes mielletä varsinaiseksi auttamiseksi, vaan kyse voi olla halusta viettää aikaa lastenlasten kanssa ja olla osa heidän elämäänsä, mikä haastattelujen perusteella koetaan myös itselle palkitsevaksi.

Iloa tuottaa jo pelkästään [lastenlasten] olemassaolo ja meidän luona olo ja viihtyminen sinällään. (H03, mies)

Haastatteluissa nousee kuitenkin esiin, että pitkä asuinetäisyys ja rajalliset aikaresurssit saattavat asettaa esteitä aikuisten lasten auttamiselle. Suurten ikäluokkien vastaajien kertomuksissa tämä ilmenee erityisesti siinä, että lastenhoitoapua haluttaisiin antaa enemmän, mutta työssäkäynti tai lasten perheiden asuminen etäällä rajoittaa auttamista.

Mua kyllä säälistää monta kertaa, kun [kauempana asuvan tyttären] lapset on kipeet, et toisaalta toivois, et olis jo nyt eläkkeellä niin [...] vois mennä niitä jo hoitaa. (H21, nainen)

Aineiston perusteella omia auttamismahdollisuuksia saatetaan kuitenkin myös pyrkiä lisäämään järjes-

telemällä omaa elämää siten, että on enemmän aikaa auttaa aikuisia lapsiaan lastenhoidossa. Haastatteluissa vastaajat esimerkiksi kertovat, että he ovat ottaneet vapaata töistä, jättäneet työtehtäviä väliin ja eräs haastateltava toteaa osa-aikaeläkkeelle jäämisensä yhdeksi syyksi juuri halun olla lastenlasten kanssa.

Mä jäin nyt tässä [...] osa-aikaeläkkeelle elikkä mä oon [...] joka toinen viikko eläkeviikolla ja mä oon sopinukin mun tyttären kanssa, että mä sanoin, että voit varata menoja sillä tavalla, että mä tuun kyllä sitten. Ja sitten viikonloppusin me ollaan otettu niitä isompia lapsia hoitoon [...]. Sit mä olin kaks vuotta sitten kolme kuukautta vuorotteluvapaalla ja mä menin sinne ulkomaille hoitaa tätä toista lasta, et hän oli vuoden vanha ja sen kolme kuukautta olin siellä. (H10, nainen)

Meidän tytär on tälläsessä konferenssissa saksassa. [...] Hän on viikon matkalla nyt et mummo [haastateltavan vaimo] on siellä lastenhoitajana. [...] Otti töistä vapaata viikoks. (H22, mies)

Jätin mä yhden työmahdollisuuden käyttämättä kun lapsenlapsi oli tulossa. (H03, mies)

Valtaosalla haastatelluista on useampia lastenlapsia ja jo yhdenkin lapsenlapsen avuntarpeet saattavat olla varsin vaativia, jolloin yksittäisen tahon ei ole välttämättä mahdollista auttaa niin paljon kuin olisi tarpeen. Kuitenkin myös isovanhempia on tavallisesti useampia ja haastateltavat kertovatkin, että lastenlasten auttamista myös jaetaan toisten isovanhempien kesken. Toisaalta lastenlasten jakaminen eri isovanhempien välillä ei ole välttämättä aina täysin toivotua, vaan se saattaa olla ristiriidassa vahvan auttamishalun kanssa, kuten jälkimmäisestä lainauksesta ilmenee.

Näil [lapsenlapsilla] nyt on nää jalkapalloharrastukset. Ku pojat on kuus kertaa viikossa ja toiset on kai kolme kertaa viikossa harrastukset ni vähä toisten isovanhempien kans jaettu näitä. (H04, mies)

Mun entinen vaimoni kans haluu niitä lapsenlapsia paapoa niinku minäkin. [...] Sitten on tietysti vielä toiset isovanhemmat [...] ja hekin on eronneet [eli] meitä on nyt neljä isovanhempaa jotka tota [naurua]

ilmeisesti vähän kaikki olis kiinnostuneita tapaamaan näitä lapsenlapsia. [...] Keskipolvella on vähän dilemmaa [...] että kenelle sitä lainais lapsiansa [naurua]. (H20, mies)

Johtopäätökset

Tässä artikkelissa olen tutkinut välisukupolven asemassa olevien suurten ikäluokkien omille iäkkäille vanhemmilleen ja aikuisille lapsilleen antamaa apua. Olen tarkastellut teemahaastatteluaineiston avulla millaista apua suurten ikäluokkien haastateltavat antavat vanhemmilleen ja lapsilleen sekä miten suurten ikäluokkien haastateltavat perustelevat vanhemmilleen ja lapsilleen antamaansa apua.

Haastatteluista selviää, että vanhempia on autettu kodinhoidossa, pihatöissä ja kuljetuksessa palveluihin sekä asioiden hoitamisessa. Lisäksi vanhemmille on annettu henkilökohtaista huolenpitoa, autettu pukeutumisessa, siistiytymisessä ja peseytymisessä sekä tuettu vuokranmaksussa ja maksettu pieniä hankintoja. Aikuisille lapsille on annettu muutto-, remontti- ja korjausapua sekä autettu pihatöissä, kodin ylläpidossa ja asioiden hoitamisessa. Lapsille on myös tarjottu suoraa rahallista tukea ja kustannettu suurempia hankintoja. Lisäksi haastateltavat ovat auttaneet lapsiaan lastenlasten hoidossa, joka on haastatteluissa hoivaimista, yhdessä oloa, leikkimistä, harrastamista, matkustelua ja harrastuksiin kuljettamista.

Iäkkäille vanhemmille annettu apu keskittyy aineistossa omassa kodissaan asuvien vanhempien arjen rutiineihin, joissa he tarvitsevat heikentyneen toimintakykynsä takia tukea. Valtaosan kohdalla vanhemman puoliso on jo kuollut, mikä on ehkä syy sille, että haastateltavat eivät kerro puolisolta saadun avun merkityksestä (ks. esim. Vaarama ym. 1999; Blomberg ym. 2006). Haastatteluissa vanhempien auttaminen näyttäytyy tarveperustaisena ja heillä annettua hoiva- ja käytännön apua sekä taloudellista tukea perustellaan vanhempien tarpeella avulle. Aikuisten lasten auttaminen liittyy haastatteluissa lasten itsenäistymiseen sekä oman kodin ja perheen perustamiseen. Käytännön avun antamista haastateltavat perustelevat aikuisien lasten avun tarpeella. Sen sijaan taloudellista tukea ja lastenhoitoapua annetaan myös ilman, että aikuisilla lapsilla olisi varsinaista tarvetta tuella. Lastenhoitoavun ja taloudellisen tuen antamista haastatel-

tavat perustelevat halulla tukea – myös tarpeesta riippumatta – omia lapsiaan. Tiivistäen voidaan sanoa, että aineistossa iäkkäiden vanhempien auttaminen on reagoimista avun tarpeisiin, kun taas aikuisten lasten auttamista kuvaa se, että haastateltavat auttavat heitä aktiivisesti omien mahdollisuuksiensa mukaan.

Edellä esittämäni tutkimustulokset perustuvat haastatteluaineistoon. Kyseessä on siis näyte suurten ikäluokkien auttamiskäyttäytymisestä, eikä tuloksia voi yleistää koskemaan kaikkia suurten ikäluokkien edustajia. Tutkimus tarjoaa kuitenkin arvokasta lisätietoa avun sisällöstä sekä auttamisen perusteluista ja siten täydentää aiempia edustaviin postikyselyaineistoihin perustuvia tutkimuksia, joissa on tarkasteltu suurten ikäluokkien vanhemmilleen ja lapsilleen antamaa apua. Aiemmissä kyselytutkimuksissa suurten ikäluokkien antamasta avusta on tiedusteltu jaotteleamalla se hoiva- lastenhoito- ja käytännön apuun sekä taloudelliseen tukeen (esim. Danielsbacka ym. 2013). Haastatteluaineisto tuo näkyviin sen, että nämä apumuodot voivat olla sisällöltään monimuotoisia ja vaihdella myös autettavan mukaan. Vastaajat kertovat muun muassa antavansa vanhemmille ja lapsille sisällöllisesti erilaista taloudellista tukea ja käytännön apua. Lastenhoitoapu on puolestaan hyvin monimuotoista ja siihen sisältyy myös lastenlapsiin kohdistuvaa taloudellista ja käytännön apua. Avun sisältöä koskevia tuloksia voidaan jatkossa hyödyntää esimerkiksi perhesukupolvien välisestä avusta tiedustelevien lomakekyselyiden suunnittelussa ja kerätä siten täsmällisempää tilastollista tietoa auttamisesta.

Tämän tutkimuksen tulokset auttavat myös ymmärtämään avun kohdentumista perhesukupolvien välillä. Perhesosiologiassa on esitetty, että vanhemmat ovat sitoutuneempia lapsiinsa kuin lapset vanhempiansa, minkä vuoksi perhesukupolvien välisellä tuella olisi taipumus suuntautua enemmän lasten kuin vanhempien suuntaan (Bengtson ja Kuypers 1971; Giarusso ym. 2004; Hoff 2007). Edustaviin aineistoihin perustuvissa tutkimuksissa onkin osoitettu, että suomalaisten suurten ikäluokkien edustajien antama apu painottuu enemmän heidän aikuisten lastensa kuin vanhempiensa suuntaan (Hämäläinen ja Tanskanen 2010; Hämäläinen ja Tanskanen 2014). Kyselytutkimusten tulokset eivät kuitenkaan kerro millä tavoin ihmiset perustelevat auttamista. Haastatteluissa nousee esiin, että iäkkäät vanhemmat saattavat itse rajoittaa lastensa tarjoamaa apua. Lisäksi vastaajien autta-

mistaan koskevilla perusteluilla ilmenee, etteivät haastateltavat koe mielekkääksi, eikä velvollisuudekseen osallistua tiiviisti vanhempiensa jatkuvaan auttamiseen. Sen sijaan haastateltavat eivät kerro vastavälisistä rajoituksista lasten auttamisessa.


Perhesukupolvien välisen avun on esitetty kiinnittyvän myös avun tarpeisiin ja auttamismahdollisuuksiin (Szydlik 2008; Szydlik 2012). Suomalaisia suuria ikäluokkia tarkastelevien kyselytutkimusten mukaan sekä vanhempien että lasten auttaminen on yhteydessä avun tarpeisiin, mutta paremmat auttamisressurit ennustavat lähinnä aikuisille lapsille annettua apua (Hämäläinen ja Tanskanen 2010; Hämäläinen 2015). Haastatteluiden perusteluissa avun tarpeet ja mahdollisuudet tulevat myös hieman eri tavoin esiin iäkkäiden vanhempien ja aikuisten lasten tukemisen kohdalla. Vanhempien auttamista vastaajat perustelevat avun tarpeella, mutta edellä kuvatulla tavalla valmius sitoutua vanhemman auttamiseen on rajallista. Aikuisten lasten auttamisen perusteluissa tarpeet mainitaan myös, mutta erityisesti perusteluissa korostuvat mahdollisuudet auttaa ja vastaajat kertovat tarjoavansa apua ilman, että sille olisi suoranaista tarvetta. Lisäksi haastateltavat ovat itse pyrkinet parantamaan omia auttamismahdollisuuksiaan, esimerkiksi ottamalla vapaata töistä, jotta he voisivat tukea enemmän omia lapsiaan (ks. myös Zechner 2004). Sen sijaan iäkkäiden vanhempien tarvitsemaa apua jaetaan myös sisarusten kesken, jolloin yhden tahon ei tarvitse antaa niin paljon apua. Tarpeiden ja mahdollisuuksien ohella vanhempien auttamisen perusteluissa tulee esiin myös perhehistoria (ks. myös Szydlik 2012). Kaksi haastateltavaa kertoo, että vanhemmat ovat aikoinaan tukenet heitä, ja nyt he puolestaan vastaavat vanhempiensa tarpeisiin. Sen sijaan eräässä tapauksessa vanhemmalle ei tarjota lainkaan tukea sen tähden, että haastateltava on kokenut saaneensa vanhemman taholta epätasapuolista kohtelua aikaisemmin.

Tässä tutkimuksessa olen keskittynyt tarkastelemaan välisukupolven asemassa olevia henkilöitä. Aineistossa ei kuitenkaan ilmene, että haastateltavat olisivat vanhempiensa ja lastensa avun tarpeiden puristuksessa (vrt. Miller 1981; Pierret 2006), vaikka yhtä lukuun ottamatta kaikki vanhempiaan auttavat haastateltavat tukevat myös lapsiaan. Eräs vastaaja tosin kertoo perhesukupolvien välisen avun raskaudesta, mutta se ei kuitenkaan liity välisukupolviasemaan, vaan kyse on äidin tarvitseman hoiva-avun työläydestä ja

puutteellisten auttamisresurssien aiheuttamasta paineesta. Se, että aineistossa ei esiinny kokemusta perhesukupolvien puristuksissa olemisesta, saattaa liittyä siihen, etteivät vanhemmat ja täysi-ikäiset lapset ole pääosin riippuvaisia keskimmäisen polven antamasta tuesta. Esimerkiksi hyvinvointipalvelut ja etuudet vähentävät välitöntä tarvetta läheisten antamalle avulle, jolloin välisukupolven ei välttämättä kohdistu pakottavaa painetta auttaa. Auttamispaineen tai -velvollisuuksien puute ei kuitenkaan välttämättä tarkoita, että apua annettaisiin vähemmän. Päinvastoin kansainvälisissä kyselytutkimuksissa on havaittu, että hyvinvointivaltio ja läheisten tarjoama epävirallinen apu tukevat toisiaan: maissa, joissa on kattavat hyvinvointipalvelut, esiintyy yleisemmin myös perhesukupolvien välistä apua, mutta yhden tahon antama apu on vähemmän aikaa vievää (esim. Brandt 2013).

Aineistossa hyvinvointipalveluiden ja sukulaishuollon rinnakkaiselo tulee esiin kahdessa haastattelussa. Yhdessä tapauksessa kotihoidon palvelut keventävät haastateltavan auttamistaakkaa ja siten tukevat epävirallisen avun jatkuvuutta. Toisessa haastattelussa taas suurten ikäluokkien mies kertoo täydentävänsä hoivalaitoksessa asuvan äitinsä saamaa virallista apua.

Euroopan maita vertailevassa kyselytutkimuksessa havaittiin, että hoivapalveluiden piiriin kuuluvat iäkkäät vanhemmat saavat yleisemmin tukea myös omilta lapsiltaan (Fokkema ym. 2008). Ammatillisen avun ja sukulaishuollon samanaikaisuuden on esitetty myös lisäävän huolenpitoa tarvitsevien ikäihmisten sekä heitä auttavien aikuisten lasten hyvinvointia: kun auttamiseen osallistuu useampia tahoja, saavat ikään-tyneet ihmiset kokonaisvaltaisempaa apua, mutta auttamisesta ei koidu liian raskasta taakkaa yksittäisille sukulaisille (esim. Brandt ym. 2009; Ruppanner ja Bostean 2014).

Hyvinvointivaltio ja perhesukupolvien välinen apu eivät siis ole toisiaan poissulkevia – paremminkin päinvastoin. Mikäli avun tarpeet ovat suuret, voi usean elossa olevan sukupolven tapauksessa muodostua tilanteita, jossa keskimäinen sukupolvi on vanhempiensa sekä lastensa avun tarpeiden puristuksessa (ks. Miller 1981) ja saattaa joutua valitsemaan kummalle sukupolvelle rajalliset resurssinsa kohdistaa. Sen sijaan jos hyvinvointivaltio vähentää ihmisten välitöntä tarvetta sukulaishuollolle ja parantaa tai ylläpitää ihmisten auttamismahdollisuuksia, se tarjoaa myös hyvät lähtökohdat perhesukupolvien väliselle tuelle. 

Yhteydenotto:

Hans Hämäläinen,VTM, tohtorikoulutettava
Helsingin yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos
Sähköposti: hans.hamalainen@helsinki.fi

Lähteet

- Albertini M, Kohli M, Vogel C. Intergenerational transfers of time and money in European families: common patterns — different regimes? *Journal of European Social Policy* 17 (4): 319–334, 2007.
- Attias-Donfut C, Ogg J, Wolff C-F. European patterns of intergenerational financial and time transfers. *European journal of Ageing* 2 (3): 161–173, 2005.
- Bengtson VL, Kuypers JA. Generational difference and the developmental stake. *International Journal of Aging and Human Development* 2 (4): 249–260, 1971.
- Birditt KS, Tighe LA, Fingerma KL ym. Intergenerational relationship quality across three generations. *The Journals of Gerontology: Series B* 67 (5): 627–638, 2012.
- Birditt KS, Hartnett CS, Fingerma KL ym. Extending the Intergenerational Stake Hypothesis: Evidence of an Intra-individual Stake and Implications for Well-being. *Journal of Marriage and Family* 77 (4): 877–888, 2015.
- Blomberg J, Martikainen P, Martelin T, Koskinen S. Ikään-tyneiden saama epävirallinen ja virallinen apu Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (2), 167–178, 2006.

- Bonsang E. How do middle-aged children allocate time and money transfers to their older parents in Europe? *Empirica* 34 (2): 171–188, 2007.
- Brandt M. Intergenerational help and public assistance in Europe. *European Societies* 15 (1): 26–56, 2013.
- Brandt M, Haberkern K, Szydlik M. Intergenerational Help and Care in Europe. *European Sociological Review* 25 (5): 585–601, 2009.
- Braun V, Clarke V. Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3: 77–101, 2006.
- Chisholm JF. The Sandwich Generation. *Journal of Social Distress and the Homeless* 8 (3): 177–191, 1999.
- Danielsbacka M, Tanskanen A, Hämäläinen H ym. Sukupolvien vuorovaikutus. Auttaminen ja yhteydenpito suurten ikäluokkien ja heidän lastensa elämässä. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 58/2013. Väestöliitto, Helsinki 2013.
- Deindl C, Brandt M. Financial support and practical help between older parents and their middle-aged children in Europe. *Ageing and Society* 31 (4): 645–662, 2011.
- Fokkema T, ter Bekke S, Dykstra P A. Solidarity between parents and their adult children. Netherlands interdisciplinary demographic institute. Aksant, Amsterdam 2008.
- Giarrusso R, Feng D, Bengtson VL. The intergenerational stake phenomenon over 20 years. *Annual Review of Gerontology and Geriatrics* 24 (1): 55–76, 2004.
- Grundy E, Henretta JC. Between elderly parents and adult children: a new look at the intergenerational care provided by the ‘sandwich generation’. *Ageing & Society* 26 (5): 707–722, 2006.
- Haavio-Mannila E, Majamaa K, Tanskanen A ym. Sukupolvien ketju. Suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen vuorovaikutus Suomessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 107. Kelan tutkimusosasto, Helsinki 2009.
- Hamilton W D. The Genetical Evolution of Social Behaviour I & II. *Journal of Theoretical Biology* 7 (1): 1–52, 1964.
- Hoff A. Patterns of intergenerational support in grandparent-grandchild and parent-child relationships in Germany. *Ageing & Society* 27 (5): 643–665, 2007.
- Hughes AL. *Evolution and Human Kinship*. Oxford University Press, New York 1988.
- Hämäläinen H, Tanskanen A. Perhesukupolvet ja taloudellinen auttaminen. Suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antama tuki. *Janus* 18 (4): 374–386, 2010.
- Hämäläinen H, Tanskanen AO. Autetaanko lapsia enemmän kuin vanhempia? Suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antama käytännön apu ja hoiva. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (4): 365–374, 2014.
- Hämäläinen H. Apua tarpeiden vai mahdollisuuksien mukaan? – Suurten ikäluokkien vanhemmilleen sekä aikuisille lapsilleen antama hoiva- ja käytännön apu. *Janus* 23 (4): 387–404, 2015.
- Jokinen, K. Nykynuoret ja siirtymät aikuisuuteen. Kirjassa: Nuoruuden sukupolvet, s. 250–271. Toim. Vehkalahti V, Suurpää L. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 152, Helsinki 2014.
- Künemund H. Changing Welfare States and the “Sandwich Generation”: Increasing Burden for the Next Generation? *International Journal of Ageing and Later Life* 1 (2): 11–29, 2006.
- Majamaa K. Who receives parental help? Parental financial support and practical help for adult children from the perspectives of givers and receivers. *Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja* 4:2015. Helsingin yliopisto, Helsinki 2015.
- Miller D. The ‘Sandwich’ Generation: Adult Children of the Aging. *Social Work* 26 (5): 419–423, 1981.
- Nichols LS, Junk VW. The Sandwich Generation: Dependency, Proximity, and Task Assistance Needs of Parents. *Journal of Family and Economic Issues* 18 (3): 299–326, 1997.
- Pierret CR. The ‘sandwich generation’: women caring for parents and children. *Monthly Labor Review* 129 (9): 3–9, 2006.
- Ruppanner L, Bostean G. Who Cares? Caregiver Well-being in Europe. *European Sociological Review* 30 (5): 655–669, 2014.
- Szydlik M. Intergenerational Solidarity and Conflict. *Journal of Comparative Family Studies* 39 (1): 97–114, 2008.
- Szydlik M. Generations: connections across the life course. *Advances in life course research* 17 (3): 100–111, 2012.
- Vaarama M, Hakkarainen A, Laaksonen S. Vanhusbarometri 1998. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, 1999.
- Zechner M. Family Commitments under Negotiation: Dual Carers in Finland and Italy. *Social Policy and Administration* 38 (6): 640–653, 2004.

Liitetaulukko 1. Suurten ikäluokkien teemahaastatteluiden taustatiedot vastaajittain.

Nro.	Vastaaja			Sukulaisten lukumäärä				Antanut apua	
	Sukupuoli	Parisuh- teessa	Työtilanne ^a	Vanhemmat	Lapset	Lasten- lapset	Sisaruk- set	Vanhemmille	Lapsille
H01	Nainen	Kyllä	Työssä	Äiti	yli 1	Yli 1	Yli 1	Ei	Kyllä
H02	Nainen	Kyllä	Eläke	Äiti	yli 1	Yli 1	Yli 1	Kyllä	Kyllä
H03	Mies	Kyllä	Eläke	Äiti	yli 1	Yli 1	Yli 1	Ei	Kyllä
H04	Mies	Kyllä	Eläke	Äiti	1	Yli 1	0	Kyllä	Kyllä
H05	Mies	Kyllä	Eläke	Isä	yli 1	Yli 1	Yli 1	Kyllä	Kyllä
H06	Mies	Kyllä	Eläke	Äiti	yli 1	Yli 1	Yli 1	Kyllä	Kyllä
H07	Mies	Kyllä	Ei tietoa	Äiti	1	Yli 1	Yli 1	Kyllä	Ei
H08	Nainen	Ei tietoa	Eläke	Äiti	yli 1	Yli 1	1	Kyllä	Kyllä
H09	Nainen	Ei tietoa	Ei tietoa	Äiti	yli 1	Yli 1	Yli 1	Kyllä	Kyllä
H10	Nainen	Kyllä	Eläke	Äiti	yli 1	Yli 1	Yli 1	Kyllä	Kyllä
H11	Mies	Kyllä	Työssä	Äiti	yli 1	Yli 1	Yli 1	Kyllä	Kyllä
H12	Nainen	Ei	Eläke	Äiti	yli 1	Yli 1	1	Kyllä	Kyllä
H13	Mies	Kyllä	Eläke	Molemmat	yli 1	Yli 1	Yli 1	Kyllä	Kyllä
H14	Nainen	Kyllä	Eläke	Äiti	yli 1	1	0	Kyllä	Kyllä
H15	Nainen	Kyllä	Työssä	Isä	yli 1	Yli 1	Yli 1	Kyllä	Kyllä
H16	Nainen	Kyllä	Eläke	Äiti	yli 1	Yli 1	0	Kyllä	Kyllä
H17	Mies	Kyllä	Eläke	Äiti	yli 1	1	Yli 1	Kyllä	Kyllä
H18	Mies	Kyllä	Ei tietoa	Äiti	yli 1	0	1	Kyllä	Kyllä
H19	Mies	Kyllä	Eläke	Isä	yli 1	1	1	Ei	Kyllä
H20	Mies	Ei	Työssä	Äiti	yli 1	Yli 1	Yli 1	Ei	Kyllä
H21	Nainen	Kyllä	Työssä	Molemmat	yli 1	Yli 1	Yli 1	Ei	Kyllä
H22	Mies	Kyllä	Eläke	Äiti	yli 1	1	Yli 1	Ei	Kyllä

^a Työtilanteet ryhmitelty kaksiluokkaiseksi: työssä tai jokin eläke